

Bas Rosenbrand: Tanári készségek és eszközök egy demokratikus iskolában

február 12, 2018

Bevezető

Azért gondoltam, hogy tartok egy szemináriumot a címben jelzett témáról, mert rájöttem, hogy milyen sok dolgot kell annak tudnia, aki gyerekekkel dolgozik. A nevem Bas Rosenbrand és Hollandiából jöttem. 15 évvel ezelőtt alapítottam meg az első iskolámat. Ez az iskola 7 évig működött.

Eredetileg elemi iskolai tanítóként végeztem. Miután megkaptam a diplomám egy iskolában dolgoztam, és bár a kisebb gyerekekkel jól kijöttem, a nagyobbak között nem tudtam rendet tartani. Elgondolkodtam, hogy miért, és rájöttem: az ok az volt, hogy nem értettem egyet a rendszerrel. A gyerekek érezték ezt, és ezért viselkedtek úgy, ahogy viselkedtek. Ekkor az a gondolat merült fel, hogy egy másfajta állást keresek, vagy megváltoztatom a rendszert. Egy évet gondolkodtam ezen és aztán a második lehetőséget választottam: és így alapítottam egy új iskolát.

Ebben az iskolában négy évig fiatal gyerekekkel foglalkoztam, ami nagyobb szabadságot adott. Ebben az új intézményben minket, tanárokat a Dél-Amerikában működő Pestalozzi iskola példája inspirált (az iskolát Rebecca Wild alapította, aki Montessori nézeteit vette alapul, de nagyobb szabadságot adott a gyerekeknek, mint azt Montessori tette). Nálunk, mint ahogy a Pestalozzi iskolában is, a gyerekek maguk választották meg a saját aktivitásukat (hogy mit csinálnak).

Néhány gyerek a homokozóban játszott, négyen pedig valami mással foglalatostkodtak. Anyagokkal, készletekkel rendelkezünk, amelyekkel a gyerekek – a saját maguk által választott – különféle tevékenységet végeztek. Ugyanakkor voltak általunk hozott szabályok, melyek könnyítették a

konfliktusokat. (Pl. a homokozóban maximum 4 gyerek lehetett.) A dolgokat meg kellett szerveznünk, ami sok energiát igényelt, azonban egyszer azt gondoltam, hogy ezt meg lehetne csinálni egyszerűbben is! Ettől kezdve pl. lehetett 7 gyerek is a homokozóban. Ez temérdek időt spórolt meg. Ugyanakkor új problémák keletkeztek. Amíg korábban az 5 gyereket simán elküldtük a szabályra hivatkozva, most magyarázatot kellett adnunk, vagy minden érintettel meg kellett beszélni a helyzetet.

Konfliktuskezelés szabad légkörben

Itt volt az ideje, hogy játsszunk és dolgozzunk. Ekkor mindenki azt csinált, amit szeretett volna. Ez rengeteg időtényezőt szabadított fel. A szabadság világában is keletkeznek konfliktusok: az egyik gyerek nem akarja, hogy egy másik gyerek vele játsszon. Míg korábban, amíg volt egy megállapodás, hogy egy bizonyos dologgal öten játszhattak, akkor el lehetett küldeni a hatodikat; most azonban, hogy ilyen szabályok nem voltak, e helyett valami mást kellett mondani. El kellett magyarázni a gyerekeknek, hogy a társa miért nem akarja, hogy ő is játsszon. Ez megváltoztatja a felnőttek (tanárok, kísérők) szerepét. Neked kell segítened, hogy a gyerekek megoldják ezt a konfliktust. Ebből nagyon sokat tanultunk.

A gyerekek sok ilyen konfliktust meg tudnak oldani saját maguk (kisgyerekek is). Ebben az esetben gyakran csak ott kell állnod és segítened, hogy meglegyen a tér, ahol a konfliktusmegoldásra sor kerül. Csak ott vagy és a gyerekek beszélgetnek egymással. Aztán egyszer csak a problémát megoldották. Ha nem hallgattak egymásra, akkor nekem segítenem kellett azzal, hogy létrehoztam egy struktúrát. Először az egyik gyerek beszél és a másik hallgat, utána a másik beszél és az egyik hallgat. Gyakran így sikerül konszenzusra jutni. A következő lépés, ha valamelyikük nem tudja megértetni magát. Ekkor segíteni kell nekik, hogy kifejezzék magukat. Értő figyelemmel: "Csalódott voltál", "Te is csatlakozni szeretnél volna" („Igen én is csatlakozni akartam”); így is el lehet

jutni a megoldáshoz. Ezek a lépések fontosak, és az is, hogy a következő lépcsőt csak akkor alkalmazzuk, ha az előző nem vezet eredményre. (Az eredménytelenség persze sokféle lehet: verbális agresszió, tettlegesség stb.)

Tanítás szabad légkörben

Ahogy mondtam, az iskolánkban a gyerekek maguk választhatták meg, hogy mit csinálnak. Amit tanultunk ebből, az az, hogy a felnőtt nemcsak ott van az iskolában, hanem inspiráció is egyben.

Volt egy rajztanárunk. Egyszer előkészített egy órát. Jöttek a gyerekek: elmagyarázta nekik, hogy miről fog szólni az óra. Ekkor a gyerekek elmentek. Ott állt az előkészített rajzleckével. Majd arra gondolt: Mit csináljak? Elkezdett rajzolni, mert ezt a tevékenységet szerette. Egy gyerek érkezett és a következő párbeszéd jött létre:

- Mit csinálsz?
- Rajzolok.
- Csatlakozhatok?
- Igen.

Ezután egy másik gyerek érkezett, egy harmadik, és így tovább. A gyerekek rajzoltak, s az egész egy új perspektívát nyert, ugyanis a saját inspirációjukat jobban bele tudták vinni a tevékenységbe.

Amit ez alatt az idő alatt tanultam: néhány gyereknek ez nagyon jól passzolt és sokat tanultak, de másoknak szüksége volt segítségre.

Egy példát mondok: jelentősége van annak, hogy miként mondjuk: „Rendbe kell tenni a konyhát!” vagy ”Be kell tenned a poharakat a mosogatógépbe, letörölnöd az asztalt, és kész vagy”. A kettő nagyon különbözik egymástól. Ha az első verziót mondod, akkor a gyerek nem tudja, hogy mikor van kész. A másik esetben megcsinálják, mert világos instrukciókat kaptak.

Amit tehát tanultam az az, hogy – különösen egy ilyen intézményben – nagyon sok mindent kell tudnia a pedagógusnak. A külső szemlélő számára úgy tűnik, hogy a szabad iskolában a

gyerekek és a tanárok azt csinálnak, amit szeretnének. Ez azonban nem egészen van így. Ez nem az, amire szükség van. Amiről azt gondolom, hogy a demokratikus iskoláknak valóban szüksége van, az az, hogy akik ott dolgoznak, azok *profik* legyenek. *Egy ilyen iskolában sokkal többet kell tudnia egy nevelőnek, mint egy tradicionális osztályban!*

A készségek térképe

Másokkal együtt készítettünk egyfajta térképet arról, hogy mik is lehetnek azok a képességek, amelyek feltétlen szükségesek. Néhány gyereket *kézen kell fogni (segíteni kell neki)*. Volt egy diák, aki félt megtanulni olvasni. Vártunk rá, hogy vajon akar-e magától, de látszólag soha nem is tett kísérletet erre, mivel szorongott, hogy kudarcot fog vallani. Mindig kitolta az időt, hogy mikor kezd neki. Időközben nőtt és nőtt. Mindenki aggodalommal várt. Egyszer az egyik tanár azt mondta neki: „Most megtanulunk olvasni”. Ez nem az ő döntése volt, de ketten összeültek és elsajátította. Miután megtanult, nagyon boldog volt. De magától nem tette volna meg ezt a lépést. Egy ilyen történetnek sokféle előzménye lehet! Előfordulhat otthoni dolog vagy korábbi iskolai kudarc is (lásd Dennison és a gyerek Jose esetét a First street utcai iskoláról szóló könyvben).

Egy másik, autizmusra hajló gyerek esetében azt tanultuk meg, hogy őt is vezetnünk kell, különben nem tenne meg lépéseket, és így elmulaszthatna olyan örömeket, amik akkor érnék, ha megfognánk a kezét és kísérnénk. Az egyik fontos eszköz tehát az, hogy teret adunk, a másik, hogy ha kell, nyújtjuk a kezünket. Az én véleményem szerint mind a kettőre képesnek kell lenni azoknak, akik jól akarnak a gyerekekkel bánni.

Két dolog van, amit mi, tanárok **nem** teszünk a két szélső részen:

Elengedni (magára hagyni)

Tapasztalatom szerint pusztán „szabadságot” adni nem segít a gyerekeknek. Ezt megéltem egy éven keresztül egy iskolában. Ez káoszhoz vezet. Valakinek teret adni nem jelenti azt, hogy magára hagyjuk. Teret adni azt jelenti, hogy kapcsolatban

maradtok, míg a szabadjára engedésben vagy elengedésben nincs kapcsolat. Az elengedést nem szabad összekeverni azzal, hogy teret adunk a gyerekeknek.

Büntetni

Ez egyszerűen nem működik.

Ami a két dolog között van, és amelyek mindegyikéhez kell a tanárközösség tagjainak érteni

Ezek a dolgok a fenti két eszköz közötti térben terülnek el. Az egyik végleten az van, hogy teret kell adnunk. Ez egy indirekt eszköz, amelyben a szabadság nagy erővel hat. A másik végleten az van, amit a „kézen kell fogni” jelent. Ez egy direkter eszköz; egy struktúrát ad, de ugyanúgy eredményre vezethet, és nem szabad kevesebbre értékelni, mint az elsőt.

Önkormányzat – egyszerre ad teret és biztosít egy struktúrát! – (ennek előfeltétele, hogy a büntetés hasznosságának mítosza megszűnjön a közösségben). A büntetés helyett más eszközöket alkalmazunk, amelyek nem rövidtávon hatnak, hanem a belátásra alapoznak és fenntartják a kapcsolatot. A büntető és a büntetett között óhatatlanul sérül a kapcsolat. A megbeszélések esetén a sérülés jóval kevésbé fenyeget, illetve eloszlik azok között, akik azt közvetítik, hogy ez vagy az nem felel meg a közösség egy részének (ez lehet egy kisebbség vagy a többség is).

1. **Teret adni** – A legfontosabb feladatunk: teret adni a gyerekeknek. Így is kéne nevezni minket: a *téradók*. A tér, ahol dolgok történhetnek, ahol dolgok keletkeznek (a kapcsolat azonban megmarad).
2. **Hagyni, hogy keletkezessen** – Ez egy más megfogalmazása a teret adni tevékenységnek. Ha teret adsz, akkor ott valami létrejöhét.
3. **Nézni, mi történik** – Nem szeretem a megfigyelés szót, mert az nagyon tudományosan hangzik, inkább használom a „nézni, mi történik” kifejezést.
4. **Csatlakozni tevékenységekhez** – Ami csak akkor működik, ha egyébként kapcsolatban vagytok. Ez gyakran megadja a gyerekeknek azt az érzést, hogy értékelik, elfogadják

őket. Egy autisztikus gyerek mamájánál láttam, hogy másolta azt, amit a gyermeke csinált. Ezzel üzent neki. Azt is észrevette, hogy amit a gyermeke csinál, az egyfajta relaxáció.

5. **Beszélgetésekbe bekapcsolódni vagy elindítani egy diskurzust** – Az iskolában, amit alapítottam, minden nap végén összejöttünk mi, tanárok és értékeltük a napot. Beszéltünk arról, hogy minek volt aznap jelentősége, hogy történt-e valami említésre méltó. Ennek a napvégi értékelésnek a tartalma másnapra megmaradt a tanárok emlékezetében. Ezen túl a heti plusz két tanári találkozón általában még mélyebbre mentünk és megosztottuk egymással mindazt, amely gondolatok aktuálisan foglalkoztattak bennünket.

Azt vettük észre, hogy az, hogy a felnőttek odafigyelnek arra, ami a gyermekeknek feszültséget okozott, lehetővé tette, hogy ők ebből az állapotból továbbjussanak és egy következő szintre lépjenek. Ez a dolog segíthet anélkül, hogy bármiféle terápiára lenne szükség. Ha felnőttek beszélnek egy gyerekről (pl. sokat játszik egyedül), akkor lehet, hogy a következő nap elkezd másokkal játszani. Ha valamit mi, tanárok nem értettünk, akkor eljátszottuk és így próbáltuk megoldani: pl. egy időben a gyerekek nagyon hangosak voltak az épületben. Nem értettük a dinamikáját és megpróbáltuk előadni: játszottunk és közben kiabáltunk. Ha ezt 10 percig csinálod, akkor nagyon sokat meg fogsz érteni belőle; többet, mintha 2 órán át beszélnél róla. Nem emlékszem, mire jutottunk, de a gyerekek soha többet nem tették ezt. Sajnos nagyon ritkán látok tanár-csapatokat együtt játszani.

6. **Hallgatni, meghívni** – Észre kell venni, ha egy gyerek valamitől meg van babonázva: egy nebulót nagyon érdekeltek a buldózerek. A tanárok egyike észrevette ezt, és amikor a közelben munkagépek dolgoztak, elmentek és megnézték a munkát.
7. **Áttekintést adni** – El kell tudni mondani a gyerekeknek,

hogy mire van lehetőségük. Mit tanulhatnak meg és mivel.

8. **Struktúrát adni, változtatni** – Megtanultam, hogy ha egy struktúrát adok vagy változtatok, akkor változik a gyerekek viselkedése is. Egyszer egy iskolában dolgoztam, ahol egyfajta apátia volt érezhető. Sokan nem csináltak semmit. Akkor azt mondtam: „Most 4 hétre előre készítünk egy óratervet.” Nem volt nekik kötelező, még mindig azt csináltak, amit akartak, de akinek kedve volt, jelentkezhetett a 4 hetes programra. Csatlakoztak, és azonnal kialakult a tanulás kultúrája. Olyan dolgokat tettek, amit maguktól nem csináltak volna.
9. **Passzív ajánlat** – Mit hova teszel az épületben? Mit teszel egyáltalán elérhetővé? Ennek hatása van arra, hogy a gyerekek mit választanak. Ha csak egy nagy káosz van, akkor nem tudod, hogy mit lehet tenni.
10. **Aktív ajánlat** – Lehet olyan, hogy te szervezel valamit. Egy foglalkozást speciális témáról, stb.
11. **Megbeszélni** – Valamit valakivel megvitatni kisebb- vagy nagyobb csoportban. Hogyan csinálod ezt konstruktívan úgy, hogy azt érezzék, hogy meghallgatják őket? Fontos, hogy időben is legyen hatékony.
12. **Reflektálni** – Tudnod kell önmagadat is látni és ezen keresztül tanulnod is.
13. **Dönteni – Vezetni** – Tudnod kell támogatnod a gyerekeket, ha valamit tanulnak, és segítened kell, hogy egy új dologba kezdjenek, egy újabb lépcsőre próbáljanak meg fellépni. Vannak helyzetek, amikről még nincsenek szabályok, és akkor neked kell döntened. Meg kell vizsgálnod az igényeket. Meg kell gondolnod, hogy a gyerekekben megbízol-e. Figyelembe kell vened a biztonságukat. (A döntést magát persze velük együtt is hozhatod)
14. **Visszacsatolni** – Kérés esetén el kell tudnod mondani, hogy pl. miként látsz egy gyereket
15. **Utasításokat adni** – Ez segíthet a szervezésben. Ezt és ezt kell csinálni, hogy valamit elintézzenek.
16. **Korlátozni a lehetőségeket** – A választék, ha túl nagy,

akkor az rossz is lehet. Ha korlátozol, akkor ezt csak a gyereket ismerve teheted meg. Azt mondhatod például: „ha te most matematikával szeretnél foglalkozni, akkor szerintem erre és erre lenne érdemes gondot fordítani”.

17. **Konfliktust megoldani** – (lásd fentebb)

18. **Határokat állítani / Korlátokat felállítani / Ez nem büntetés**

Bár én nem szerettem, ha sok szabály van, de ha egyszer van egy szabály akkor az egy korlát. Akkor lehet kevés szabály, ha sok és erős kapcsolat van. De sem jelenti azt, hogy egyáltalán ne lennének szabályok. Ha kevés szabály van, és valaki valami olyasmit csinál, ami neked nem tetszik, akkor nem mondhatod, hogy hello, ez és ez a szabály van, hanem el kell magyaráznod. Ez nagyon fontos. Elmesélek egy esetet. Egy gyerek ellopott pénzt, amit arra gyűjtöttünk, hogy Angliába menjünk kirándulni. Ez az eset egy nagy törést jelentett a mi életünkben. A pénz már nem volt meg. Erre azért került sor, mert a titkárságot soha nem zártuk be. Amikorra megtaláltuk, hogy ki volt, addigra már elköltötte a pénzt. Nem is volt szándéka visszafizetni.

Ez azt jelentette nekünk, hogy ő nem maradhatott az iskolában. Ez túlzottan távol áll attól, mint amit mi az iskolánkról gondolunk. A gyerek mamája nem volt boldogtalan. A gyerek, akiről szó volt egyéb problémákkal is küszködött, és egy másik iskolába ment, ahol jól érzete aztán magát. Egy másik esetben volt egy gyerek, aki nagyon agresszív volt. Néha el lehetett viselni, néha nem. Egy ilyen eset után azt mondtuk: egy hétig ne gyere az iskolába, mert nekünk át kell gondolni, hogy mit csináljunk a problémával. Ez nem volt büntetés. Nekünk ki kellett találnunk, hogy mit tegyünk. A szülők nem értettek ezzel egyet és ezért a gyereket iskolába küldték. Így kerültünk konfliktusba a szülőkkel. A szülőknek kellett korlátokat állítani. Ebből a gyerek is sokat tanult. (Határokat állítani nem büntetés, mert a gyerekeket nem azért küldtük haza, mert

meg akartuk büntetni, hanem mi akartunk magunkkal tisztába jönni, és időt adni magunknak!)

19. **Kézen fogni**

Kapcsolódó oldalak:

- Bas Rosenbrand: Feszültségek levezetése az iskolában